

Leszek Cybulski, Ewa Pancer-Cybulska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZRÓŻNICOWANIE RYNKU PRACY STREFY EURO

1. Wstęp

Strefa euro obejmowała w końcu 2008 r. 15 państw, które pomimo wielu cech wspólnych wykazywały znaczne odmienności modeli gospodarczych, poziomu rozwoju oraz bieżących tendencji ekonomicznych. Nie stanowiła więc monolitu, różniąc się także od państw spoza strefy euro. Celem opracowania jest identyfikacja różnicowań endogenicznych i egzogenicznych unii gospodarczej i walutowej w zakresie podstawowych kategorii rynku pracy (głównie stopy zatrudnienia i bezrobocia) i wskazanie podstawowych związków i zależności determinujących ich poziom.

2. Cztery europejskie modele społeczne

André Sapir [2005] dokonuje czteroelementowej segmentacji państw UE15 na podstawie krzyżujących się kryteriów stopy zatrudnienia i szans uniknięcia ubóstwa (*poverty rate*). W praktyce jest to kombinacja efektywności (wydajności społecznej) utożsamianej z dużym zatrudnieniem oraz równości przybliżanej przez niską dyspersję dochodową. Powstały w ten sposób cztery modele (tab. 1): nordycki (wysoka stopa zatrudnienia i niskie prawdopodobieństwo ubóstwa), anglosaski (duże zatrudnienie i wysoki poziom różnicowań społecznych), śródziemnomorski (małe zatrudnienie i duże dysproporcje społeczne) oraz kontynentalny (niskie zatrudnienie i niewielki poziom ubóstwa).

Wartości graniczne wskaźników zdefiniowano na poziomie średniej unijnej (sprzed rozszerzenia z 2004 r.). Przeprowadzona segmentacja wskazuje na znaczny determinizm geograficzny i kulturowy. Na 15 państw są jedynie dwa wyjątki regionalne – Portugalia, zaliczana do modelu anglosaskiego, i Austria, mieszcząca się w modelu nordyckim. Austria jednak rejestruje najniższe w swojej grupie wartości wskaźników, co zbliża ją do modelu kontynentalnego, natomiast Portugalia nie różni się od sąsiedniej Hiszpanii oraz Włoch skalą różnicowań społecznych, lecz jako

Tabela 1. Modele społeczne w Unii Europejskiej

Kryterium		Efektywność (stopa zatrudnienia)	
		niska	wysoka
Równość (prawdopodobieństwo wyjścia z ubóstwa)	wysoka	model kontynentalny Niemcy Francja Belgia Luksemburg	model nordycki Finlandia Szwecja Dania Holandia Austria
	niska	model śródziemnomorski Hiszpania Włochy Grecja	model anglosaski Wielka Brytania Irlandia Portugalia

Źródło: opracowanie własne.

najbiedniejszy kraj regionu wykazuje największą wśród krajów południowych mobilność przestrzenną pracowników (główne kierunki migracji to Francja, Belgia, Wielka Brytania i Szwajcaria), co decyduje o dość niskiej stopie bezrobocia i wysokiej stopie zatrudnienia.

Najwyższe stopy zatrudnienia wykazują kolejno cztery kraje północne: Dania, Holandia, Szwecja i Wielka Brytania¹, natomiast na przeciwległym biegunie znajdują się Włochy, Grecja, Belgia, Hiszpania i Luksemburg². Kraje północnej Europy są kolebką koncepcji państwa dobrobytu (*welfare state*), ze znaczną redystrybucją budżetową (jest to wyraz solidaryzmu społecznego bazującego na wysokiej progresji podatkowej i znacznym wsparciu państwa dla grup słabiej zarabiających). Socjalizm skandynawski współgra tu z ideami środkowoeuropejskiego (niemieckiego) ordoliberalizmu oraz z tradycyjnym socjalistycznym modelem państwa francuskiego. Prawdopodobieństwo wystąpienia ubóstwa jest najniższe kolejno: w Luksemburgu (najbogatsze państwo UE), Szwecji, Finlandii, Francji i Holandii, natomiast najwyższe: w Irlandii, Grecji, Włoszech, Portugalii i Hiszpanii. Wszystkie te państwa pozwoli niwelują duży niegdyś dystans rozwojowy w stosunku do państw Europy północnej i zachodniej. Jako słabiej rozwinięte odbierały one w latach 1994-2003 całość środków Funduszu Spójności oraz ponad ¾ środków UE15 przeznaczonych dla regionów Celu 1³. W tej grupie można także zauważyć korelację poziomu rozwoju i

¹ Zalicza się je do państw wyznaniowych, gdyż protestantyzm (dla którego praca jest jedną z fundamentalnych cnót) jest w nich uznawany za religię państwową. Pomimo bardzo wysokiej laicyzacji wzorzec zachowań społecznych nawiązuje do wielowiekowej tradycji kulturowej.

² Grecja uznaje prawosławie za religię państwową, natomiast inne kraje są formalnie świeckie, lecz ze znacznym wpływem katolicyzmu na życie społeczne.

³ W okresie programowania 1989-1993 było to nawet 89,4% (dla UE12), w okresie 1994-1999 – 79,5% (dla UE15), a w latach 2000-2006 – 76,0% (UE25; obliczenia własne na podstawie raportów kohezyjnych). Odsetek ten zdecydowanie zmalał dla okresu 2007-2013, gdy kraje Europy Środkowej i Wschodniej stały się głównymi beneficjentami funduszy strukturalnych.

rozwarstwień społecznych, które jednak ulegają w ciągu ostatniego ćwierćwiecza pewnemu zmniejszeniu. Idee równości społecznej nawet w okresie władzy sprawowanej przez partie socjalistyczne nie doprowadziły do takich rezultatów, jak w państwach skandynawskich. Najniższy w skali UE poziom znaczenia transferów społecznych oraz skali podatków nadal zachowuje Irlandia, pomimo dynamicznego postępu, który doprowadził ją na drugie miejsce pod względem PKB na 1 mieszkańca (za Luksemburgiem). Za równie liberalną gospodarkę uznaje się brytyjską, nie tylko ze względu na wewnętrzne ustawodawstwo, a także zapewnienie sobie wyjątków w unijnym dorobku prawnym dotyczącym zagadnień społecznych (zgłoszenie *opt-out* do Karty Podstawowych Praw Pracowniczych z 1989 r., protokoły dodatkowe do traktatu z Maastricht oraz traktatu lizbońskiego). Jest to ważne w kontekście występowania w tym kraju ryzyka ubóstwa niemal równie wysokiego, jak w krajach śródziemnomorskich.

Tabela 2. Segmentacja państw Unii Europejskiej (w końcu 2008 r.)

Wyszczególnienie	Państwa członkowskie przed 2004 r.	Nowe państwa członkowskie
Strefa euro	segment A – UGW12 Niemcy Francja Włochy Hiszpania Holandia Grecja Portugalia Belgia Austria <i>Finlandia</i> <i>Irlandia</i> <i>Luksemburg</i>	segment B – UGW3 <i>Słowenia</i> <i>Cypr</i> <i>Malta</i>
Poza strefą euro	segment D – poza UGW3 Wielka Brytania Szwecja Dania	segment C – poza UGW9 Polska Rumunia Czechy Węgry Bułgaria <i>Słowacja</i> * <i>Litwa</i> <i>Łotwa</i> <i>Estonia</i>

*1 stycznia 2009 r. do strefy euro przystąpiła Słowacja. Państwa uszeregowano według liczby ludności: największe (powyżej 38 mln mieszkańców) oznaczono czcionką bold, średniej wielkości (od 7,5 do 22 mln) czcionką zwykłą, najmniejsze (od 0,4 do 5,5 mln) kursywą.

Źródło: opracowanie własne.

Kraje UE15 tworzyły więc mozaikę modeli społecznych, w których najważniejszymi determinantami stopy zatrudnienia były czynniki kulturowe, a prawdopodobieństwa uniknięcia ubóstwa – poziom rozwoju gospodarczego i zakres opiekuńczych funkcji państwa. Rozszerzenie Unii Europejskiej wymusza rozciągnięcie analizy na nowe kraje członkowskie. W celu wykazania zależności na rynku pracy UE niezbędne jest dokonanie uzupełniającej segmentacji państw (w tym uwzględnienie czynnika demograficznego, rzutującego na wartości średnie).

3. Sytuacja na rynku pracy w 2008 r. na tle lat wcześniejszych

Strategia lizbońska stawiała w chwili jej przyjęcia na szczycie Unii Europejskiej w marcu 2000 r. bardzo ambitne zadanie uczynienia z UE do 2010 r. największej i najbardziej konkurencyjnej gospodarki na świecie, z większą liczbą lepszych miejsc pracy. Niezależnie od zredefiniowania w 2005 r. celu głównego (rywalizacja z gospodarką amerykańską nie mogła przynieść oczekiwanego sukcesu), cały czas kluczowym jej elementem pozostaje tworzenie nowych miejsc pracy. Jedyny eksponowany publicznie cel-wskaźnik to osiągnięcie do 2010 r. stopy zatrudnienia na poziomie 70% ludności w wieku produkcyjnym (na 2005 r. wyznaczono cel 67%). W momencie wyjściowym, według danych za 1999 r., wynosiła ona zaledwie 62% – o ok. 10% mniej niż w USA i w Japonii (patrząc z perspektywy historycznej aktywność zawodowa Europejczyków aż do 1975 r. była największa na świecie).

Przedstawiony podział krajów według modelu społecznego wskazuje, że UE nie była nigdy monolitem pod tym względem. Państwa modelu nordyckiego przekraczały nawet poziom amerykański, natomiast kraje modelu śródziemnomorskiego miały zwykle wskaźniki niższe od 60%, podobnie jak większość nowych krajów członkowskich (rozszerzenie oznaczało statystyczny efekt obniżenia stopy zatrudnienia). W drugim kwartale 2004 r. wskaźnik zatrudnienia w Polsce wynosił 51,4%, podczas gdy w Danii 76,0% (na 1 osobę niepracującą w wieku produkcyjnym w Polsce przypadała jedna pracująca, a w Danii aż trzy; na utrzymaniu pracujących znajdują się także osoby w wieku nieprodukcyjnym).

Strategia lizbońska powstała w okresie utrzymywania się pozytywnych trendów w gospodarce europejskiej, trwających od połowy lat 90. do połowy roku 2008. Oznacza to, że ostatnie dostępne dane o europejskim rynku pracy (za II kwartał 2008 r. – stąd porównanie z II kwartałem 2004 r.) nie uwzględniały jeszcze negatywnych skutków światowego kryzysu finansowego z końca 2008 roku. Czynnikiem, który w stopniu trudnym do określenia przyczynił się do poprawy sytuacji na rynku pracy, było zapoczątkowanie realizacji w 1998 r. europejskiej strategii zatrudnienia (po szczycie luksemburskim i zmianach dokonanych przez traktat amsterdamski). Jedynym krajem, który w latach 2000-2004 notował odwrotne tendencje (czyli spadek zatrudnienia), była Polska – wtedy jeszcze kraj pozaunijny. Wszystkie pozostałe państwa obecnej UE27 notowały postęp – powiększanie stopy zatrudnienia. Jednak w skali całego ugrupowania poprawa sytuacji, chociaż powszechna, nie

była duża – wskaźnik dla UE25 wzrósł do 63,1% w II kwartale 2004 r. (efekt statystyczny rozszerzenia UE oraz niewielkich wzrostów notowanych w największych państwach UE15 osłabiał wpływ na średnią silnych wzrostów w mniejszych gospo-

Tabela 3. Poziom zatrudnienia w krajach UE w latach 2004-2008 (dane za II kwartał)

Wyszczególnienie	Liczba pracujących			LwWP	Stopa zatrudnienia			
	2004	2008	zmiana 2008/2004		2004	2008	zmiana	
	w tysiącach			w %				
1. Dania	2 705	2 820	115	4,1	1,1	76,0	78,4	2,4
2. Holandia	8 004	8 463	459	5,4	0,1	73,1	77,2	4,1
3. Szwecja	4 241	4 518	277	6,1	3,1	72,4	74,8	2,4
4. Austria	3 715	4 035	320	7,9	1,7	67,7	72,3	4,6
5. Finlandia	2 367	2 541	174	5,8	1,4	68,3	72,3	4,0
6. Wielka Brytania	27 386	28 682	1293	4,5	4,6	71,5	71,6	0,1
7. Cypr	327	372	45	12,1	11,0	69,4	71,1	1,7
8. Niemcy	35 429	37 858	2429	6,4	-1,2	65,0	70,3	5,3
9. Estonia	573	634	61	9,6	-0,3	62,9	69,8	6,9
10. Łotwa	987	1 089	102	9,4	-1,3	62,2	69,5	7,3
11. Portugalia	4 808	4 902	94	1,9	1,1	68,0	68,6	0,6
12. Słowenia	924	969	45	4,6	0,7	65,6	68,3	2,7
13. Irlandia	1 802	2 062	260	12,6	10,1	65,5	68,1	2,6
14. Czechy	4 629	4 934	305	6,2	2,6	64,1	66,6	2,5
15. Francja	24 117	25 887	1770	6,8	4,0	63,2	65,2	2,0
16. Hiszpania	16 940	20 271	3331	16,4	11,7	60,7	65,0	4,3
17. Luksemburg	183	210	27	12,9	8,8	61,6	65,0	3,4
18. Litwa	1 416	1 495	79	5,3	0,3	61,4	64,6	3,2
19. Bułgaria	2 922	3 316	394	11,9	-2,1	55,1	63,9	8,8
20. Grecja	4 250	4 498	248	5,5	1,4	59,6	62,2	2,6
21. Belgia	4 121	4 382	261	6,0	3,8	60,5	62,0	1,5
22. Słowacja	2 141	2 395	254	10,6	2,8	56,7	61,7	5,0
23. Rumunia	8 788	8 984	196	2,2	0,5	58,7	59,7	1,0
24. Włochy	22 067	23 168	1101	4,8	2,3	57,7	59,2	1,5
25. Polska	13 420	15 452	2032	13,2	0,5	51,4	58,9	7,5
26. Węgry	3 869	3 838	-31	-0,8	-0,6	56,6	56,5	-0,1
27. Malta	145	159	14	8,8	6,9	53,8	55,2	1,4
UE27	202 279	217 934	15655	7,2	2,6	62,9	66,0	3,2

Uwagi: LwWP – liczba ludności w wieku produkcyjnym (15-64); oznaczenia państw jak w tab. 2; za 2004 r. interpolowano dane o wielkości zatrudnienia w Grecji i w Luksemburgu oraz o stopie zatrudnienia w Luksemburgu; błąd zaokrągleń wpływa na sumy dla UE27; dane o dynamice ludności w wieku produkcyjnym są szacunkowe – efekt zaokrągleń wynosi od $\pm 0,3\%$ (pp) dla największych krajów, do $\pm 1,0\%$ (pp) dla krajów najmniejszych.

Źródło: opracowanie i obliczenia własne na podstawie [Labour market latest... 2005; Labour market latest ... 2008]; także dane z opracowań dla kwartałów sąsiednich.

darkach). Sytuacja się zmieniła po 2004 r. – największe wzrosty stopy zatrudnienia nastąpiły w czterech krajach poskomunistycznych: w Bułgarii (Bułgaria przystąpiła do UE w 2007 r.; 8,8 punktu procentowego⁴), w Polsce (7,5 pp; nasz kraj w ten sposób opuścił ostatnie miejsce w UE), na Łotwie (7,3 pp) i w Estonii (6,9 pp). Z przeciwnej strony znajdują się Węgry. Złe tendencje trwające od kilku lat w gospodarce węgierskiej spowodowały niewielki spadek stopy zatrudnienia. W pozostałych krajach zanotowano postęp, chociaż był on najmniejszy w krajach o względnie wysokim poziomie zatrudnienia – w Wielkiej Brytanii i w Portugalii (państwa w tab. 3 uszeregowano malejąco według stopy zatrudnienia w 2008 r.).

Zasadniczymi czynnikami mającymi wpływ na statystyczny obraz sytuacji na rynku pracy w krajach Unii Europejskiej w latach 2004-2008 były:

A. Różnice dynamiki rozwoju gospodarczego – szybkie tempo rozwoju gospodarczego w Irlandii i w Hiszpanii oraz w większości nowych państw członkowskich (Cypr, Estonia, Łotwa, Słowacja, Bułgaria, Polska, Malta) kontrastuje z sytuacją Węgier i Portugalii, wpływając głównie na tempo tworzenia miejsc pracy i pośrednio na zmiany stopy zatrudnienia.

B. Tendencje demograficzne – regres demograficzny obserwowany od lat w krajach Europy Środkowej i Wschodniej przyczynia się do spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym (Bułgaria, Łotwa, Estonia, Węgry), co jest potęgowane ujemnym saldem migracji zagranicznych. Ubytek ludności w wieku produkcyjnym równoważy zatrudnianie zarówno dotychczasowych bezrobotnych, jak i biernych ekonomicznie. Sytuacja Litwy, Rumunii, Słowenii i Polski jest tylko nieznacznie lepsza. Zamknięte rynki pracy Niemiec (nadal) i Holandii (do niedawna) utrudniają kompensowanie zmian demograficznych imigrantami ze Wschodu.

C. Otwarcie rynków pracy i saldo migracji zarobkowych – poza Irlandią, wykorzystującą świetną koniunkturę gospodarczą od pierwszej połowy lat 90. i otwierającą swój rynek pracy dla obywateli nowych państw już w chwili rozszerzenia UE (uczyniła to także Wielka Brytania i Szwecja oraz większość nowych państw, w tym Cypr), największe przyrosty pracowników (i ludności w wieku produkcyjnym) notują kraje śródziemnomorskie. Najstarsze wiekowo społeczeństwa świata, Włochy i Grecja, mogą dzięki imigracji niwelować negatywne skutki zmian demograficznych. Dobra koniunktura w sektorze turystycznym (Hiszpania, Cypr i Malta) i w modernizującym się rolnictwie (Hiszpania) pozwala zaabsorbować znaczne grupy pracowników zagranicznych. Hiszpania przyciąga głównie Afrykanów, Ukraińców, Rumunów i Bułgarów, uzyskujących prawo pobytu, a następnie naturalizowanych (dekadę wcześniej różnica demograficzna między Hiszpanią i Polską wynosiła 0,6 mln, a obecnie ponad 5 mln)⁵. „Frontowa” wobec państw Europy Południowo-Wschodniej

⁴ Określenie punkt procentowy (pp) odnosi się do bezwzględnych zmian poziomu wskaźników procentowych w odróżnieniu do względnych zmian wyrażanych w procentach (%).

⁵ Załamanie się koniunktury gospodarczej w Hiszpanii w wyniku światowego kryzysu finansowego skutkuje w końcu 2008 r. pogarszaniem się sytuacji na rynku pracy i zwalnianiem głównie imigrantów.

Austria zachowuje zamknięty rynek pracy pomimo negatywnych tendencji demograficznych, a dzięki dobrej koniunkturze oraz tradycyjnie małemu bezrobociu jest zmuszona aktywizować ludność do tej pory bierną ekonomicznie.

D. Czynniki społeczno-kulturowe – śródziemnomorski model socjalny ulega najszybszym zmianom, głównie w wyniku ciągłych procesów emancypacyjnych kobiet. Rezerwy były tu stosunkowo duże, czego rezultatem są też stosunkowo wysokie przyrosty stóp zatrudnienia. Wzorce kulturowe Południa odbiegają nadal od wzorców Północy, lecz skala różnicowań wewnątrz UE maleje.

E. Poziom aktywności zawodowej (zatrudnienia i bezrobocia) w 2004 r. – wzrost popytu na pracowników prowadzi w pierwszej fazie do zmniejszania bezrobocia, a w drugiej fazie – do aktywizacji biernych zawodowo. Część biernych nie wykazuje aktywności w poszukiwaniu pracy tylko z powodu przekonania o niemożliwości jej znalezienia i dlatego wzrostowi stopy zatrudnienia towarzyszy zwykle wzrost stopy aktywności zawodowej. Polska na początku dekady miała najwyższą w obecnej UE27 stopę bezrobocia i najniższą stopę zatrudnienia. W połowie 2008 r. Polska miała już stopę bezrobocia niższą od średniej unijnej, a nawet niższą od Irlandii, która dała miejsca pracy wielu Polakom, stąd możliwości znacznego powiększenia stopy zatrudnienia. Znacznie mniejsze realne możliwości jej wzrostu występowały w krajach notujących w okresie wyjściowym najwyższe wskaźniki zatrudnienia i najniższe bezrobocia, gdyż pole manewru w postaci dalszego aktywizowania biernych ekonomicznie było niewielkie (choć Holandii udało się to w stosunkowo dużej skali). Jediną szansą stawała się zwykle imigracja, która osłabiała naturalną tendencję podnoszenia stopy zatrudnienia m.in. w Szwecji (w pewnym stopniu), a głównie w Wielkiej Brytanii (w dużej skali). Są to kraje o najwcześniej otwartych rynkach pracy, ale imigracja dotyczy także państw mających zamknięte rynki pracy, dzięki zezwoleniom dla specjalistów, łączeniu rodzin i różnym formom naturalizacji (zwłaszcza najbogatszego w UE i na świecie Luksemburga, w mniejszym stopniu także Francji i Belgii).

Ogółem w ciągu czterech lat przybyło w krajach obecnej Unii Europejskiej aż 15,7 mln miejsc pracy, z czego na sześć największych potęg demograficznych przypadło 76,4% wszystkich nowych miejsc (w każdym kraju przybyło ponad milion pracowników, a najwięcej w Hiszpanii, Niemczech i w Polsce). Nie należy oczekiwać podobnych przyrostów w ciągu kolejnych czterech lat ani osiągnięcia w tym czasie celu indykacyjnego założonego w strategii lizbońskiej.

4. Państwa strefy euro i pozostałe

Niniejsze badanie nie umożliwia estymacji wpływu przynależności do strefy euro na sytuację na rynku pracy. Wymagałoby to dłuższego okresu obserwacji i przede wszystkim porównywania państw o zbliżonym poziomie rozwoju (i wydajności pracy), identycznej czułości na szoki wewnętrzne i zewnętrzne oraz o podob-

nych modelach socjalnych. Pomimo procesów konwergencji kraje UE 27 różnią się zdecydowanie. Można przeanalizować tendencje zmian według czterech segmentów określonych w tab. 2 (tab. 4).

Tabela 4. Tendencje zatrudnienia w strefie euro i poza strefą euro (dane za II kwartał)

Grupa / segment	Liczba pracujących			LwWP	Stopa zatrudnienia			
	2004	2008	zmiana 2008/2004		2004	2008	zmiana	
	w tysiącach			w %				
Oficjalne dane Eurostatu								
UE27	201 935	217 936	16 001	7,9	.	63,2	66,0	2,8
UGW15 A+B	128 853	139 779	10 926	8,5	.	63,0	66,3	3,3
Dane przeliczone								
UE27	202 279	217 934	15 655	7,2	2,6	62,9	66,0	3,2
UGW15 A+B	129 199	139 777	10 578	7,6	2,9	63,0	66,3	3,2
Poza UGW12 C+D	73 080	78 157	5 077	6,5	2,0	62,6	65,7	3,1
UGW12 A	127 803	138 277	10 474	7,6	2,9	63,0	66,2	3,2
UGW3 B	1 396	1 500	104	6,9	3,8	65,0	67,3	2,3
Poza UGW9 C	38 745	42 137	3 392	8,0	0,5	56,1	60,8	4,6
Poza UGW3 D	34 355	36 020	1 685	4,7	4,1	71,9	72,5	0,5

Uwagi jak w tab. 3. Oznaczenia segmentów jak w tab. 2. Zaznaczono kursywą efekt prostego doliczenia nowych państw w danej grupie (np. wpływ rozszerzenia strefy euro o trzy państwa na poziom stopy zatrudnienia wynosi 0,02 punktu). Rozbieżności danych mogą wynikać z zaokrąglenia; odmienne estymowanie danych Grecji i Luksemburga w 2004 r. oraz ewentualnych błędów drukarskich w oficjalnych publikacjach.

Źródło: obliczenia własne na podstawie tab. 3

Kraje unii gospodarczej i walutowej (UGW) według oficjalnych danych notowały wyższą dynamikę zatrudnienia niż pozostałe państwa i w rezultacie miały także o 0,5 punktu większą zmianę stopy zatrudnienia niż średnia wspólnotowa. Przeliczenia niezbędne do analizy sytuacji w segmentach wykazały jednak znacznie mniejsze różnice dynamiki i stopy zatrudnienia (3,21 pp wobec 3,06 pp poza UGW). Nie tylko zmiany stóp zatrudnienia, ale także ich poziomy są zbliżone.

Przejście na układ czterech segmentów pokazuje jednak większe różnice. 12 państw stanowiących trzon strefy euro notowało szybszy przyrost miejsc pracy niż państwa, które do niej weszły później, i zdecydowanie szybszy niż trzy państwa od początku pozostające poza tą strefą. Znajduje to odbicie w zmianach stóp zatrudnienia. Opisane czynniki endogeniczne i egzogeniczne wskazują na przyczyny tych zmian. Stopy zatrudnienia w Danii, Szwecji i w Wielkiej Brytanii są najwyższe w całym ugrupowaniu, a bezrobocie małe, co oznacza brak miejsca na ich większe przyrosty. Natychmiastowe otwarcie rynków pracy przez Brytyjczyków i Szwedów przyczyniło się do stosunkowo dużego napływu imigrantów w wieku produkcyj-

nym, a to osłabiło efekt zmian stopy zatrudnienia. Z kolei trzy nowe państwa UGW są najbogatsze wśród nowych członków UE i nie mają emigracji na większą skalę, a wręcz przyciągają imigrantów w większym stopniu niż UGW12. Stopa zatrudnienia rośnie tam wolniej, ale jest nadal wyższa niż w Europie Zachodniej. Krótki okres obowiązywania euro w tych krajach także nie upoważnia do łączenia przystąpienia do UGW i zmian na rynku pracy. Tym samym, pomimo szybkiego generowania miejsc pracy przez UGW12, nadużyciem byłoby wskazywanie, iż jest to rezultat posiadania wspólnej waluty. Należy wręcz podkreślić, że wyraźnie największą dynamiką wzrostu liczby pracujących cieszyły się postkomunistyczne kraje Europy Środkowej i Wschodniej, będące poza strefą euro. Jednak nie jest to także wynik suwerenności walutowej, lecz czynników koniunkturalnych, demograficznych i regulacyjnych w skali krajowej i wspólnotowej.

Średnią UGW12 ciągną w górę Hiszpania i Niemcy, które stworzyły niemal 37% nowych miejsc pracy w całej wspólnotcie. Hiszpania aż do 1999 r. miała największą stopę bezrobocia wśród państw UE27, następnie w 2006 r. zeszła poniżej średniej wspólnotowej, aby w 2008 r. ponownie osiągnąć największą stopę bezrobocia w UE, ale już dwukrotnie mniejszą niż 15 lat wcześniej. Tylko Hiszpania i Słowacja mają dwucyfrowe bezrobocie. Natomiast Niemcy dobrej koniunkturze połowy dekady oraz dokonanych w tym czasie reformom socjalnym zawdzięczają osiągnięcie w 2008 r. bezrobocia najniższego od chwili zjednoczenia. Należy pamiętać, że strategia lizbońska kładzie nacisk na przyczyny, a nie na skutki. Propaguje tworzenie miejsc pracy, a nie walkę z bezrobociem. Jednak tendencje w zakresie bezrobocia mogą uzupełnić obraz rynku pracy w badanym okresie (tab. 5).

W 2008 r. stopę bezrobocia wyższą od średniej unijnej notowało jedynie siedem państw (w tym trzy o dużym potencjale demograficznym – Hiszpania, Francja, Niemcy), a 20 państw było poniżej (w tej liczbie niemal wszystkie małe). Ocena zależności poziomu bezrobocia i przynależności kraju do określonej grupy powinna uwzględniać równość państw i stąd w badaniu zastosowano średnią arytmetyczną zwykłą. Nasuwają się następujące wnioski:

- do 2006 r. wyższe bezrobocie było poza strefą euro, lecz różnica ta systematycznie się zmniejszała aż do odwrócenia proporcji; jest to wpływ zmniejszania bezrobocia w nowych krajach, gdyż nowe „stare” kraje członkowskie poza strefą euro ciągle utrzymywały znacznie niższy poziom bezrobocia, a wzajemne relacje ulegały niewielkim, dwukierunkowym wahaniom;
- nowe kraje członkowskie (7), które nie weszły do UGW, rejestrowały w ciągu sześciu lat przeciętnie niemal dwukrotne zmniejszenie stopy bezrobocia (w tym Polska – ponad trzykrotne) w efekcie mają już bezrobocie mniejsze niż w UGW i sukcesywnie zmniejszają dystans do trzech nowych krajów, które weszły do UGW (choć te ostatnie stały się segmentem o najniższym bezrobociu); uzupełnienie grupy o Rumunię i Bułgarię nie zmienia przedstawionych wniosków;

- w skali całej Unii Europejskiej dochodzi do konwergencji – wewnątrzspółnotowe różnice stóp bezrobocia systematycznie się zmniejszają (największy wpływ na to mają nowe kraje, głównie Polska, Słowacja i republiki bałtyckie – pozwala to zrównoważyć efekt wzrostu bezrobocia w Hiszpanii), natomiast w ramach UGW po okresie wyrównywania różnic nastąpił regres (wpływ głównie Hiszpanii).

Tabela 5. Stopa bezrobocia w Unii Europejskiej w latach 2002-2008

Grupa / segment	Dane za wrzesień (w %)			
	2002	2004	2006	2008
Oficjalne dane Eurostatu (średnia ważona)				
UE15	7,8	x	x	x
UE25	x	9,0	8,0	x
UE27	x	x	8,0	7,0
UGW12 A	8,5	8,8	7,8	x
UGW15 A+B	x	x	x	7,5
Dane przeliczone (średnia arytmetyczna państw)				
UE15	6,63	7,18	6,57	6,18
UE25	8,14	8,27	7,02	6,02
UE27	.	.	7,11	6,00
UGW15 A+B	6,82	7,33	6,65	6,11
Poza UGW10 (C)+D	10,11	9,68	7,58	5,89
UGW12 A	7,04	7,60	6,88	6,51
UGW3 B	5,93	6,27	5,73	4,50
Poza UGW7 (C)	12,31	11,47	8,56	6,33
Poza UGW9 C	.	.	8,49	6,20
Poza UGW3 D	4,97	5,50	5,30	4,87
Względne zmiany proporcji między segmentami				
UE15 w % UE25	81,4	86,8	93,5	102,7
UGW12 w % UE25	86,5	91,9	98,0	108,1
UGW15 w % UE27	.	.	92,3	103,0
Poza UGW3 w % UGW12 D ÷ A	70,5	72,5	77,0	74,8
UGW3 w % UGW12 B ÷ A	84,3	82,5	83,3	69,1
Poza UGW7 w % UGW12 (C) ÷ A	174,9	150,9	124,3	97,2
Poza UGW7 w % UGW3 (C) ÷ B	207,5	193,1	149,3	140,6
Współczynniki zmienności (w %)				
UE25	52,1	43,4	35,5	35,7
UGW12 A	34,7	26,7	25,5	32,1

Uwagi: Oznaczenia jak w tab. 2. Dla Grecji, Rumunii, Włoch i Wielkiej Brytanii dane z innych miesięcy.

Źródło: obliczenia na podstawie [Eurostat. Euro-Indicators ... 2002; Eurostat. Euro-Indicators... 2004; Eurostat. Euro-Indicators ... 2006; Eurostat. Euro-Indicators ... 2008].

Przygotowania do członkostwa, a potem wejście do UE jest ściśle skorelowane z trendem obniżania bezrobocia. Duże znaczenie ma przyjęcie standardów wspólnotowych, wsparcie z funduszy strukturalnych i likwidacja barier przepływu czynników produkcji (w tym otwarcie rynków pracy) i jej efektów. Naturalną konsekwencją istnienia jednolitego rynku europejskiego jest konwergencja na różnych płaszczyznach. Emigrujący zmniejszają ciśnienie na krajowych rynkach pracy (następuje nie tylko spadek liczby poszukujących pracy, ale także wzrost popytu wewnętrznego, tworzący nowe stanowiska w wyniku prywatnych transferów pieniężnych) i jednocześnie zmniejszają ssanie na rynkach pracy Europy Zachodniej (osłabienie spadkowych tendencji bezrobocia obywateli tych państw, wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym, a także coraz powszechniejsze decyzje o delokalizacji – zamiast sprowadzania pracowników z nowych państw przenoszenie oddziałów firm na Wschód).

Nie zaskakuje, że tendencje dotyczące bezrobocia są lepsze poza strefą euro niż w tej strefie. Jednak nie we wspólnej walucie należy upatrywać czynnika sprawczego, gdyż z ekonomicznego punktu widzenia istnieją argumenty uzasadniające korzystny związek przyczynowo-skutkowy. Nie da się jednak go oszacować z powodu dominującego wpływu, jaki ma funkcjonowanie jednolitego rynku europejskiego na rynek pracy.

Literatura

Eurostat. Euro-Indicators, News Release 2002, no. 140.

Eurostat. Euro-Indicators, News Release 2004, no. 141.

Eurostat. Euro-Indicators, News Release 2006, no. 156.

Eurostat. Euro-Indicators, News Release 2008, no. 152.

Labour market latest trends – 2nd quarter 2004 data, „Eurostat. Statistics in Focus” 2005, no. 1.

Labour market latest trends – 2nd quarter 2008 data, „Eurostat. Data in Focus” 2008, no. 40.

Sapir A., *Globalisation and the reform of European social models*, „Bruegel Policy Brief” 2005, November.

THE DIVERSITY OF EURO ZONE LABOUR MARKET

Summary

The paper identifies internal and external differences of Economic and Monetary Union in the light of basic labour market categories (employment and unemployment rates). It indicates the main determinants of current labour market situation. The most important conclusion is that employment and unemployment tendencies inside EMU are worse than outside. It is not an effect of common currency however, because there are reasons for positive and profitable influence of euro on employment, from theoretical point of view. This relation is difficult to estimate because the EU labour market is influenced first of all by four freedoms of Single European Market.